

Thá°; Á'á»™ng cá»Şa vĂfn hoĂi

Ă'Ăng gĂp cá»Şa Á'oĂ n
01/02/2008
Cá°-p nhá°-t 01/02/2008

(7-9-06) Khi nói Á'á°;n “thá°; Á'á»™ng” ngĂ°á»i ta sá°½ liên tĂ°á»Yng Á'á°;n phía Á'á»i nghá»ch: Á'ó là “thá°; tĂ°nh”. Á'á»™ng hay tĂ°nh trong vĂfn hóa hay trong tĂ° tĂ°á»Yng không há°³n là hai trá°;ng huá»ng Á'á»i nghá»ch.

Khi nói Á'á°;n “thá°; Á'á»™ng” ngĂ°á»i ta sá°½ liên tĂ°á»Yng Á'á°;n phía Á'á»i nghá»ch: Á'ó là “thá°; tĂ°nh”. Á'á»™ng hay tĂ°nh trong vĂfn hóa hay trong tĂ° tĂ°á»Yng không há°³n là hai trá°;ng huá»ng Á'á»i nghá»ch. Á'ó là hai “thá°; ” bá»• sung cho nhau tùy theo thá°;i Á'á»fm, thá°; Á'á»°ng và phĂ°Ăjng pháp luá°-n cá»Şa ngĂ°á»i tìm hiá»fu, nghiên cá»u và ” vĂfn hóa. NhĂ° khi nói Á'á°;n vĂfn hóa Viá»t Nam, phá°Şn lá»n nhá»ng nghiên cá»u thuá»™c thá°; há»t Ă°n anh thĂ°á»ng nói lên má»™t khái niá»m tĂ°á»c lá»t nhĂ° “NĂ°á»c Viá»t bá»n nghìn nĂfm vĂfn hiá°;n”. Á'ó là cách nói á»Y “thá°; tĂ°nh”. Coi vĂfn hóa là má»™t gia tài quá kh mang má»™t giá trá»c tĂ°Ăjng trĂ°ng và mĂj há» cá°Şn Á'Ă°á»Ăc chĂ°ng trong tá»Ş kiá°;ng hay cá°Şt cá»¹ trong cái tráp sĂj son thá°;p vàng cá»Şa lòng tá»± hào dân tá»™c.

Thá»c tá°; vĂfn hóa chính là cuá»™c sá»ng Á'á°;y sinh Á'á»™ng, là má»™t tá»ng thá»f cá»Şa nhá»ng giá trá»c vá°-t chá°Şt lá°«n tinh thá°;n cá»Şa má»™t xã há»™i, má»™t quá°Şn thá»f hay má»™t dân tá»™c, kéo dài tá»± quá khá»c cho Á'á°;n hiá»t và Ă°ng theo Ă° tiá°;n hóa cá»Şa nhân loá°;i Á'á»f bĂ°á»c vào tĂ°Ăjng lai. Nghiên cá»u vĂfn hó thá°; cá°Şn á»Y vào thá°; Á'á»™ng. Cho dù tìm hiá»fu má»™t ná»n vĂfn hóa Ă°ng SĂj, Hy Lá°;p, La Mã, Há°ng Hà, Aán Hà… chá°³ng há°;n cĂ°ng cá°Şn Á'á°;t trong “thá°; Á'á»™ng” cá»Şa sá»± tĂ°Ăjng quan và ” niá»u má°-t trong bá»i cá°Şnh thá»i bá°Şy giá»•.

1 . Khái niá»m tĂ°Ăjng Á'á»i và ” vĂfn hóa.

VĂfn hóa là má»™t tá»± “Hán Viá»t. NgĂ°á»i Trung Hoa dùng tá»± “vĂfn hóa” và ” má»™t khái niá»m tĂ°Ăjng Á'Ă°Ăjng và ” tá»± “culture” cá»Şa Tây PhĂ°Ăjng. NhĂ°ng có sĂ° khác biá»t giá»-a Ă°ng và Tây là khái nh hóa cá»Şa ngĂ°á»i Trung Hoa tá°-p trung trên khía cá°;nh Á'á°;o lý và xã há»™i. Há»• giá»i há°;n “vĂfn hóa” trong tác dá»ng tích cá»±c (vĂfn: là vá° Á'á°;p, vá° sáng; hóa: là hành Á'á»™ng biá°;n Á'á»i và Á'á°;t tá»±). Trong khi Á'ó khái niá»m vĂfn hóa cá»Şa Tây phĂ°Ăjng là má»™t tá»ng thá»f bao gá»m cá°Ş cái Á'á°;p, cái xá°Ş; cá°Ş má°-t tích cá»±c và má°-t tiêu cá»±c trong lá»ch sá»- Á'á»i sá»ng cá»Şa con ngĂ°á»i. Bá»Yi vá°-y, và ” Tây phĂ°Ăjng, sá»± sá»ng Á'á»ng thá»i cĂ°ng là sá»± hiá»t sinh vá»• “culture”. Ă°ng phĂ°Ăjng, theo quan niá»m cá»Şa Tàu, thì má»™t ná°;p sá»ng “có vĂfn hóa” phá°Şi là má»™t kiá»fu sá»ng có vĂfn minh, tiá°;n bá»™, tá»t Á'á»i.

Trong vùng á°Şnh hĂ°á»Yng quá ná°-ng ná»• cá»Şa ná°;p suy nghĂ° lâu Á'á»i “rá°Şt Trung Hoa”, Viá»t Nam chúng ta má°-c nhiên chá°Şp nhá°-n má»™t khái niá»m há°;n há°;p và khiên cĂ°á»jng và ” thá°; giá»i nhận sinh phong phú gá»i “vĂfn hóa” cá»Şa Tàu nhĂ° má»™t tiêu chuá°;n cĂfn bá°Şn Á'á»f nhìn vào và nh Á'á»i sá»ng. Chính sá»± chá°Şp nhá°-n không Ă'á»u kiá»t, không thá°-c má°-c ná°;y Ă° làm cho chúng ta trôi giá°;t sâu vào “thá°; tĂ°nh” cá»Şa vĂfn hóa. Xá°;p vĂfn hóa vào hàng nhá»ng tiêu chuá°;n Á'á°;o lý Ă° ngĂ° trá»i tĂ° tĂ°á»Yng Trung Hoa (và lá°Şn chiá°;m há°;t nguá»n tĂ° tĂ°á»Yng truyá»n thá»ng Viá»t Nam) nhĂ° tam cĂ°Ăjng ngĂ° thĂ°á»ng, tam tòng tá»c Ă'á»c… là má»™t cách há»t thá»ng hóa và dân nhá»ng nhân hiá»t Ă° có sá°µn ch tá»± “ng vùng cá»Şa Á'á»i sá»ng chá»c không phá°Şi là khai phá, truy tìm giá trá»c Ă'ích thá»c Á'á»f phát huy vĂfn hóa dân tá»™c. Chính “thá°; tĂ°nh” cá»Şa vĂfn hóa Ă° làm cho nhá»ng ngĂ°á»i quan tâm Á'á°;n vĂfn hóa Viá»t há°;t sá»c lúng túng trong ná»— lá»±c tìm kiá°;m ná»™i dung cá»Şa má»™t há»t thá»ng giá trá»c “Viá»t Nam thuá°Şn nhá°Şt, má»™t tá°-p Á'á°;i thành tĂ° tĂ°á»Yng Viá»t Nam Á'á»™c lá°-p, má»™t dòng triá°;t lý Viá»t Nam (ná°;u cá thá»f gá»i nhĂ° thá°;) thuá°Şn tuy.

Trong má»™t há»™i nghi trao Á'á»i vĂfn hóa Á'Ă°á»Ăc tá»± chá»c tá°;i Á'á°;i há»•c Pacific Lutheran (PLU) á»Y Tacoma (W Má»¹) trong 2 ngày 24 và 25 tháng 6 nĂfm 2001 và ” a qua, má»™t giáo sĂ° tiá°;n sĂ° trá» tuá»i ngĂ°á»i Viá»t, anh Trá°Şn Hiá°;u, Ă° niá»t tình giá»i thiá»t nhá»ng Á'á°-c tính cá»Şa con ngĂ°á»i và vĂfn hóa Viá»t Nam nhĂ° : Cá°Şn cù, chĂfm há»•c, hiá°;u hòa, hiá°;u khách, hiá°;u thá°;o, trá»ng thanh danh, có tinh thá°;n Á'á»™c lá°-p, tá»± cĂ°á»ng, yêu gia Ă°nh, xóm làng, bá°ng há»-u… Khi Á'á°;n phá°Şn thá°;o luá°-n, má»™t câu há»i chính Á'Ă°á»Ăc Á'á°-t ra là: “Nhá»ng Á'á°-c tính Ă° Ă'Ă°á»Ăc trĂ°ng dá°«n là Á'á°-c tính chung cá»Şa há°;u há°;t các dân tá»™c trên thá°; giá»i. Vá°-y thì Ă°u là bá°Şn sá°-c riêng biá»t, sá»± phát triá»f tĂ° tĂ°á»Yng Á'á»™c Á'á° và lá»i sá»ng truyá»n

thá»ng trong vÄfn hóa Viá»tt Nam? Thá»¿ nào là má»™t lai lá»ch (identity) Viá»tt Nam?»

Ngày nay, nÆá»c Tàu không còn là “Trung Quá»c” (nhÆ° ngÆá»i Tàu vá»n tá»ng tá»± xem nÆá»c há» cái “rá»n” cá»§a thá»¿ giá»i). Viá»tt Nam kính trá»ng vÄfn hóa cá»§a Trung Hoa, nhÆ°ng không thá»f xem há»• là chuá»n má»±c cho Äá»i sá»ng tÆ° tÆá»Ýng và xã há»™i cá»§a mình. Vì thá»¿, khi bàn vá»• “vÄfn hóa”, chúng ta vá»n phá»i dùng má»™t tá»« ngá»- Äã quá quen thuá»™c và thiá»¿t thân vá»i ngôn ngá»- Viá»tt Nam qua nhiá»•u thá»¿ há»±. Vá»• hình thá»©c, cá»© tá»m quy Äá»c cho Äó là má»™t tên gá»i, má»™t cách gá»i. NhÆ°ng vá»• khái niá»±m, cá»§n trá»£ ná»™i dung “vÄfn hóa vá»• cho vÄfn hóa”.

Vá»y, vÄfn hóa là gì?

Äó có thá»f là má»™t câu há»i quá muá»™n màng và nhàm chán liên quan Äá»¿n má»™t Äá»• tài, má»™t IÄ©nh vá»±c qu và xuá»t hiá»±n thÆá»ng xuyên trên cá»-a miá»±ng cá»§a má»•i ngÆá»i. Thá»¿ nhÆ°ng, cho Äá»¿n phút này vá»n chÆ°a có câu trá»£ lá»i trá»n vá»n và dá»©t khoát. NghÄ©a là vá»n chÆ°a có má»™t Äá»nh nghÄ©a vá»• vÄfn hóa á»n mình bá»ch Äá»§y Äá»§ ý nghÄ©a nhá»t ÄÆá»£c má»•i ngÆá»i tá»« Äông sang Tây chá»p nhá»n. Trong khi tiá»¿n sÄ Sumi Zakura (Nhá»t) cho rá»ng vÄfn hóa là “má»™t kho tàng tá»ng há»£p túi khôn và lá»i sá»ng cá»§a má»™t dân tá»™c trá»£i qua nhiá»•u thá»¿ há»±” thì nhà nghiên cá»©u nhân vÄfn cá»§a Tàu là giáo sÆ° KC Chan lá»i Äá»nh nghÄ©a vÄfn hoá nhÆ° là má»™t sinh hoá»t tinh thá»§n lá»n vá»t chá»t, á»Ý má»©c Äá»™ cao cá»p “hình nhi thÆá»ng” cá»§a má»™t nhóm ngÆá»i có chung ngôn ngá»- chung bá»i cá»§nh lá»ch sá»-, chính trá»-, kinh tá»¿ và xã há»™i. Tây phÆ°Æjng thì “Äá» ngôn Äá» quá” hÆjng. Tá»« nÄfm 1952, hai nhà nhân chá»§ng há»•c M Alfred Kroeber và Clyde Kluckhohn Äã cho xuá»t bá»£n má»™t danh sách gá»m 160 Äá»nh nghÄ©a khác nhau vá»• vÄfn hóa Äfn cá»© trên 8 phá»m trừ tiêu biá»fu trong Äá»i sá»ng nhân loá»i nhÆ°: Lá»ch sá»-, Äá»¿o lý, phong cách, trí thá»©c, thá»f tài, cá»u trúc, phá»n sá»±, tÆá»£ng trÆ°ng.

Trong các ngành há»•c vá»• nhân vÄfn á»Ý châu Má»¹, khi nói Äá»¿n vÄfn hóa, ngÆá»i ta thÆá»ng nhá»c nhá»Ý Äá»¿n khuôn má»t bàn vá»• vÄfn hóa ÄÆá»£c trích dá»n nhiá»•u nhá»t là Matthew Arnold, Raymond Williams, và Clifford Geertz.

Quan Äá»fm vÄfn hóa cá»§a Arnorld thiên vá»• lý tÆá»Ýng. Ông ta cho rá»ng vÄfn hóa là nhá»ng gì liên quan quan Äá»¿n cái Äá»p, sá»± thông minh và toàn há»£o: “vÄfn hóa là sá»± hiá»fu biá»¿t và thÆá»Ýng thá»©c tinh tá»¿ các nghá»± thuá»t, tÆ° tÆá»Ýng á»Ý má»©c Äá»™ cao”. NgÆá»£c lá»i, Williams tranh biá»±n lá»i rá»ng, vÄfn hóa không chá»nh nhá»ng gì cao siêu mà vÄfn hóa còn là nhá»ng gì rá»t bình thÆá»ng trong cuá»™c sá»ng. Geertz thì lá»i Äá»©ng trên quan Äá»fm cá»§a dân tá»™c há»•c Äá»f nhìn vÄfn hóa nhÆ° là sá»£n phá»m tinh thá»§n lá»n vá»t chá»t riêng biá»±t, Äá»™c Äá»o liên quan Äá»¿n tá»ng dân tá»™c bao gá»m “Nhá»ng gì con ngÆá»i nghÄ©, nhá»ng gì há»• làm, và nhá»ng gì há»• sá»£n xuá»t”.

Nhìn chung, các khái niá»±m vÄfn hóa thá»i danh có thá»f khác nhau vá»• tiá»fu tiá»¿t và má»©c Äá»™ cao thá»p trong cách nhìn, nhÆ°ng vá»• Äá»i thá»f vá»n có cái “sÆá»n” tÆá»£ng hình, khá»£ dá» tá»m chá»p nhá»n nhÆ° dáng trái núi không giá»ng dáng con sông hay giá» trá»- tinh thá»§n không thá»f so vá»i gia tài có bao nhiêu má»«u Äá»t. Äó là má»™t khái niá»±m tÆ°Æjng Äá»i vá»• vÄfn hóa: “vÄfn hóa là sá»± thá»f hiá»±n tá»ng há»£p sá»ng tinh thá»§n lá»n vá»t chá»t á»Ý nhiá»•u má»©c Äá»™ và mang Äá»c tính riêng cá»§a má»™t nhóm ngÆá»i hay má»™t dân tá»™c qua nhiá»•u thá»¿ há»±”.

2- Thá»¿ Äá»™ng cá»§a vÄfn hóa

Khi nói Äá»¿n vÄfn hóa Viá»tt Nam là nói Äá»¿n Äá»t nÆá»c, con ngÆá»i và lá»ch sá»- Viá»tt Nam. Vì xuá»t phát tá» khái niá»±m vÄfn hóa mang má»™t ná»™i dung má»¹ há»•c theo mô thá»©c “vÄfn là vá» Äá»p, vá» sáng...” nên khi nói Äá»¿n Äá»t nÆá»c chá»% có “giàu Äá»p, rá»ng cá»ng vàng bá»f bá»ic, Äá»t phi nhiêu”. Nói Äá»¿n con ngÆá»i thì là “con Lá»ic, cháu Há»ng”. Và nói Äá»¿n lá»ch sá»- thì “chiá»¿n thá»ng Nguyên Mông vá»i truyá»n thá»ng hào hùng cá»§a Quang Trung, Lê Lá»£i”. Là ngÆá»i Viá»tt Nam, ai mà chá»ng tá»± hào vá»i truyá»n thá»ng vá» vang Äó. NhÆ°ng vÄfn hóa Äá»u phá»i là má»™t bá»©c tranh cá»• Äá»™ng, má»™t k hiá»±u tuyên truyá»n hay má»™t bích chÆ°Æjng quá»ng cáo nhá»t thá»i!

Nói vá»• vÄfn hóa Viá»tt Nam mà bá»• quên sá»± khá»n khó truyá»n Äá»i vá»i Äá»t lá»Ý, Äá»t bá»i, Äá»t phèn, Äá»t “Äá» ong pha nhiá»•u ngá»n lá»±” cá»§a cá»§nh Äá»ng chua nÆá»c má»n; quên Äá»i thiên tai,

Ná»± tá»± cá»± má»±—i 5 nĂfm vá»± thĂfm quē hĂ°Æjng má»±™t lá»±šn, ngĂ°á»±i ta sá»±½ rá»±t dá»±... dāng nhá»±-n ra sá»±± thay Ă°á»±i trong ná»±p suy nghĂ°, trong cung cách sá»±ng, trong ká»±¹ thuá»±-t diá»±...n Ă°á»±t và cá»±m quan nghá»±± thuá»±-t cá»±ša ngĂ°á»±i trong nĂ°á»±c, nhá»±t là lá»±p ngĂ°á»±i trá»± tuá»±i sinh sau 1975. Và ngĂ°á»±i trong nĂ°á»±c lá»±j n tá»±y anh em, bà con, bá»±n bè cá»±ša mình dĂ°á»±ng nhĂ° Ă°ăbá»± “Tây hóa, Má»±¹ hóa” sau má»±™t tá»±i gia sá»±ng xa quē có dá»±p trá»±Y vá»± cá»± hĂ°Æjng thĂfm lá»±j quē nhà. Sá»± thay Ă°á»±i vá»± cung cách vĂfn hóa là má»±™t tiá»±n trình khách quan và tá»±t yá»±u, vĂ°á»±t lên trên và tràn ra ngoài nhá»±ng quy Ă°á»±c vá»± chính trá»± và xă há»±™i.

Ă°á»±i vá»±i ngĂ°á»±i Viá»±t á»±Y há»±i ngoá»±j, nhá»±t là á»±Y Má»±¹ thì sá»±± thay Ă°á»±i vá»± vĂfn hóa là má»±™t quá trình há»± nhá»±-p (integration), Ă°á»±ng hoá (assimilation) và biá»±n thái vĂfn hóa (acculturation). Có tá»±f nói Ă°ây là má»±™t sá»±± chuyá»±fn mình tá»±n gá»±c rá»±... cá»±ša cuá»±™c sá»±ng Ă°á»±f tá»±n tá»±j trong má»±™t xă há»±™i má»±i. Sá»±± chuyá»±fn mình có khi tá»± nhiên và êm xuôi; nhĂ°ng cĂ°ng lá»±m lúc Ă°á»±y gian nan và Ă°au xót. Không thiá»±u nhá»±ng trĂ°á»±ng há»±p má»±™t gia Ă°inh êm á»±m dá»±n dá»±n bá»± phân ly vì má»±c Ă°á»±™ há»±™i nhá»±-p và biá»±n thái vĂfn hóa khác nhau cá»±ša má»±—i thành viên trong gia Ă°inh. Sá»±± xung Ă°á»±™t giá»± hai tá»±j giá»± và trá»± (Intergenerational conflicts), giá»±a vá»± và chá»±ng (Marital conflicts) thĂ°á»±ng dá»±n Ă°á»±n sá»±± Ă°á»± vá»± cá»±ša gia Ă°inh. Tá»±c Ă°á»±™ há»±™i nhá»±-p vào khung cá»±nh vĂfn hóa má»±i rá»±t khác nhau và phá»±n lá»±n tùy thuá»±™c vào tá»±i tác, bá»±n chá»±t, há»±c vá»±n, kinh nghiá»±m cá»±ša tá»±ng cá»±n. Tuy nhiên, nhìn chung theo tá»±ng kê cá»±ša Viá»±t nghiên cá»±u vĂfn hóa The East-West Review (CA., IV, 2001) thì sá»±± há»±™i nhá»±-p vĂfn hóa cá»±ša ngĂ°á»±i di dân Viá»±t Nam vào xă há»±™i Hoa Ká»±³ Ă°á»±c ghi nhá»±n nhĂ° sau:

Ă°á»±i tĂ°á»±ng Ă°á»±™ tuá»±i T* Tá»±. sá»±***

Nam Lão niên Trên 60 15 5%

Trung niên 30 -50 8 12%

Thanh niên 18 - 25 4 12%

Thiá»±u niên DĂ°á»±i 15 2- 18%

Lão niên Trên 60 13 9%

Ná»± Trung niên 30 – 50 6 13%

Thanh niên 18 -25 4 12%

Thiá»±u niên DĂ°á»±i 15 2- 19%

* Tá»±i gian tính bá»±ng nĂfm trung bình Ă°á»±f há»±™i nhá»±-p vào vĂfn hóa Má»±¹. (2-) = Ít hĂ°jng hai nĂfm.

** Phá»±n trĂfm trên tá»±ng sá»± ngĂ°á»±i Viá»±t Nam nhá»±-p cĂ° vào Ă°á»±t Má»±¹.

Bá»±ng tá»±ng kê tuy chá»±% là má»±i là má»±™t cuá»±™c khá»±o sát giá»±i há»±j, nhĂ°ng phá»±n ánh Ă°á»±c má»±™t phá»±n má»±c Ă°á»±™ khác nhau quá lá»±n giá»±a hai tá»±j há»±t giá»± và trá»± trong quá trình há»±™i nhá»±-p vào má»±™t ná»±n vĂfn hóa má»±i. Tuá»±i thiá»±u niên chá»±% cá»±n má»±™t khoá»±ng tá»±i gian dĂ°á»±i 2 nĂfm Ă°á»±f há»±™i nhá»±-p, trong khi tá»±i giá»±i phá»±i cá»±n Ă°á»±n 15 nĂfm. Ngoài ra, vai trò giá»±i tính cĂ°ng thay Ă°á»±i. NgĂ°á»±i Ă°àn ông không còn trí “thá»±ng IĂ°nh – nhá»±t nam viá»±t há»±u tá»±-p ná»± viá»±t vô” so vá»±i phá»±n ná»± trong tá»±c Ă°á»±™ há»±™i nhá»±-p. NgĂ°á»±i Ă°àn bà Viá»±t Nam vá»±i bá»±n chá»±t chá»±u thĂ°Æjng chá»±u khó, má»±m dá»±½o và nhá»±y bén thĂ°á»±ng há»±™i nhá»±-p nhanh hĂ°jng và có cĂ°j há»±™i thành công cao hĂ°jng nam giá»±i trong xă há»±™i Tây phĂ° Sá»±± thay Ă°á»±i vá»± tác dá»±ng cá»±ša vai trò giá»±i tính ná»±y sá»±½ có má»±™t á»±nh hĂ°á»±ng rá»±t lá»±n vá»± lâu, vá»± dài trong sá»±± chuyá»±fn biá»±n cá»±ša vĂfn hóa Viá»±t Nam tĂ°Æjng lai.

Sá»±± há»±™i nhá»±-p, Ă°á»±ng hoá hay á»±nh hĂ°á»±ng vĂfn hóa diá»±...n ra nhĂ° tá»±j nào?

TrĂ°á»±c khi tìm lá»±i giá»±i Ă°áp cho câu há»±i ná»±y, cĂ°ng nên xác Ă°á»±nh vá»± “thái Ă°á»±™ vĂfn hóa”. Ă°ây má»±™t thái Ă°á»±™ phân biá»±t tá»± nhiên giá»±a hai tá»±j giá»±i vĂfn hóa: “Cá»±ša ta” và “cá»±ša ngĂ°á»±i”.

Hai thái Á'á»™ truyá»n thá»ng – BáºŁo thá»§ và cáºŁp tiáºŁn – gáºŁn nhÆº tÆºÆjng pháºŁn: (1) “Ta vá»• ta táºm ao ta. Dù trong dù Á'á»¥c ao nhà váºn hÆjng” và (2) “á»ž nhà nháº¥t máº¹ nhi con. Ra Á'Æºá»ng có káº» sÆfn giòn hÆjng ta” sáº½ có tác dá»¥ng nhÆº tháºŁ nào giá»a má»™t tháºŁ giá»i Á'ang có khu hÆºá»ng Toàn cáºŁu hóa xã há»™i con ngÆºá»i.

Vá»i tÆº tháºŁ má»™t nhóm ngÆºá»i, má»™t cá»™ng Á'á»ng hay má»™t dân tá»™c tá»± hào vá»i truyá»n thá»ng vÆfn dân tá»™c lâu Á'á»i, chúng ta tá»± há»i ráºng, trÆºá»c sá»± chuyá»fn biáºŁn và tác Á'á»™ng há»— tÆºÆjng cá»§a xu hÆºá»ng biáºŁn chuyá»fn vÆfn hóa toàn cáºŁu, chúng ta sáº½ chá»n lá»±a má»™t thái Á'á»™ nhÆº tháºŁ nào khi pháºŁi tiáºŁp cáºŁn vá»i má»™t ná»n vÆfn hóa má»i, có tháºŁ lá»±c rá»™ng kháºp và thuá»™c vá»• khá»i Á'a sá»'f? Á'á»f có má»™t khái niá»m tá»ng quát sÆj khá»Yi, xin theo dõi báºŁng phân tích sau Á'ây:

Có Á'áng duy trì lai lá»ch nguá»n gá»c và vÆfn hóa cá»§a chúng ta hay không?

Có Á'áng duy trì má»i quan há»t tích cá»±c giá»a chúng ta và há»• hay không? **CÓ KHÔNG**

CÓ Há»™i nháºp Á'á»ng hóa

KHÔNG Cô láºp Buông xuôi

PháºŁn á»ng trá»±c tiáºŁp có kháºŁ nÆfnng Á'Æºa Á'áºŁn 4 thái Á'á»™: Há»™i nháºp, Á'á»ng hóa, cô láºp và buông xuôi.

Thá»±c táºŁ hoàn cáºŁnh cá»§a ngÆºá»i Viá»t Á'á»nh cÆº tá»i nÆºá»c ngoài và pháºŁn á»ng cá»§a giá»i trá» trong nÆºá»c trÆºá»c nhá»ng luá»ng sóng vÆfn hóa má»i trong vòng gáºŁn 30 nÆfm qua Á'ã chá»ng minh ráºng, sá»± há»i nháºp vÆfn hóa “biáºŁt mình biáºŁt ngÆºá»i” là má»™t pháºŁn á»ng có ý thá»c thÆºá»ng mang Á'áºŁn nhá»ng káºŁt quảºŁ tích cá»±c nháº¥t. NáºŁu chá»% biáºŁt mình mà không biáºŁt ngÆºá»i sáº½ Á'Æºa Á'áºŁn tình trá»jng cô láºp vÆfn hóa; hay ngÆºá»c láºj, cháºjy theo ngÆºá»i mà cháºng giá» Á'Æºá»c mình thì sáº½ bá» Á'á»ng hóa. TrÆºá»c má»™t thá»±c tiá»...n Á'á»i sá»ng mà vÆfn hóa Á'ang á»Y trong tháºŁ Á'á»™ng, luân lÆºu và biáºŁn chuyá»ng á»ng thì sá»± Á'á»ng hóa, cô láºp và buông xuôi vá»• vÆfn hóa Á'á»ng nghÃ@a vá»i thái Á'á»™ tá»± phá»§ nháºn hay loáºj bá»• chính mình. Á'ã có nhá»ng ná»n vÆfn minh, vÆfn hóa cá»• Á'áºj má»™t thá»i vàng son cá»§a nhân loáºj Á'ã bá» máº¥t Á'i không còn dáºŁu váºŁt vì tháºŁu sá»± tá»n tá»¥c và káºŁ thá»a.

HáºŁt nhìn “ta” láºj qua nhìn “ngÆºá»i”.

NgÆºá»i á»Y Á'ây chính là Á'á»i tÆºá»ng vÆfn hóa rá»™ng lá»n hÆjng mà nhá»ng dòng vÆfn hóa nhá»• có kháºŁ nÆfnng NhÆº khi các nhóm di dân vào Á'áº¥t Má»¹ thì vÆfn hóa Má»¹ Á'ÆºÆjng nhiên trá»Y thành nguá»n chính (Mainstream). Vì vậy trong ngôn tá»c « chính thá»c, ngÆºá»i Má»¹ luôn luôn xác Á'á»nh “gá»c” và “ngá»n”. NhÆº trÆºá»ng há»p ngÆºá»i Viá»t Á'á»nh cÆº á»Y Má»¹ sau 5 nÆfm, Á'á»§ Á'á»i kiá»fn lÆºu trú Á'á»f trá»Y thành c Má»¹ thì sáº½ là “NgÆºá»i Má»¹ gá»c Viá»t” (Vietnamese American). Thái Á'á»™ vÆfn hóa cá»§a các nÆºá»c dang tay ra Á'ón ngÆºá»i nháºp cÆº dù là á»Y Má»¹, Úc, Canada, Tây, Tàu, Nháºt, Anh... bao giá»• cÃ@ng trá»ch thÆºá»ng và Á'áºŁy váº» thi ân.

Thá»- trÆºng dáºn trÆºá»ng há»p tiêu biá»fu báºng cách nhìn láºj lá»ch sá»- “Thái Á'á»™ vÆfn hóa” cá»§a Má»¹ cháºng háºjng, sáº½ tháº¥y ngay Á'á»i Á'ó.

Á'á»i vá»i làn sóng ngÆºá»i da Á'en tá»c « Phi Châu nháºp cÆº Á'áºŁu tiên vào châu Má»¹ trong tháºŁ ká»- thá»c 16 vá»i thân pháºn ngÆºá»i nô lá»t thì thái Á'á»™ vÆfn hóa cá»§a ngÆºá»i Má»¹ da trá»ng Á'á»i vá»i há»• là “Tuân giáo” (Conformity). Dân nháºp cÆº pháºŁi “cáºŁi vÆfn hóa” nhÆº cáºŁi Á'áºj. Liên tiáºŁp nhá»ng tháºŁ ká»- sau, luá»ng sóng nháºp cÆº càng ngày càng Á'ông, màu sáºc vÆfn hóa càng muón há»ng ngàn tía. Á'á»f phù há»i vá»i thá»±c trá»jng xã há»™i, thái Á'á»™ vÆfn hóa cá»§a ngÆºá»i Má»¹ báºŁn xá»c Á'á»i qua má»™t khái niá»m “lãng máºjng hÆjng” báºng lý thuyáºŁt “Melting Pot”. NghÃ@a là há»• cho ráºng má»i Á'áºc tính và hình thái vÆfn hóa ngá»i lai mang vào Má»¹ se bã» trá»™n láºj vá»i nhau cùng vá»i vÆfn hóa Má»¹ trong má»™t “Ná»i súp de vÆfn hóa nóng cháºŁy”. PháºŁi cáºŁn cáºŁ trÆºm nÆfm sau ngÆºá»i ta má»i nháºn ra ráºng, cái ná»i Melting Pot Á'ó Á'áºt hoài trên lò bát quái cá»§a vÆfn hoá mà không bao giá»• chá»u sôi lên Á'á»f nóng cháºŁy. Thá»±c táºŁ chá»% có má»™t ná»n “Á'a vÆfn hóa” (Cultural pluralism) váºn tá»n tá»j và trÆjng cùng tuáºŁ nguyá»t. Do Á'ó, ngÆºá»i ta pháºŁi “xuá»ng cáºŁp” cho giáºŁ thuyáºŁt sáp nháºp vÆfn hóa báºng cách dùng hình áºŁnh cá»§a bá»c cáºŁ kháºŁm (Mosaic) hay là dÃ@a xà lách (Salad bowl) Á'á»f hình tÆºá»ng hóa

má»™t ná»n vẢfn hóa Ầ'a chá»Şng cá»Şa xă há»™i Hoa Ká»³ hiá»†n nay.

Dùng vẢfn hóa Má»¹ nhÆ° là má»™t trÆ°á»•ng há»Şp nghiêp cá»©u Ầ'á»f minh há»•a má»™t bá»©c tranh vẢfn hóa rá»†t c khá»£ nẢfnng điá»...n ra sau ná»Şy khá»p toàn cá»Şu mà Viá»†t Nam có thá»f là má»™t thành tá»' trong Ầ'ó.

4. Thay lá»•i ká»£t luá»-n

Trong lãnh vá»±c tâm lý, xă há»™i và vẢfn hóa..., có phá»£i chẢfnng vì xuá»†t phát tá»« mô thá»©c tá»• chá»©c Ầ'á»•i sá»'ng trên cẢfn bá»£n Ầ'Æjng vá»' làng xă và Ầ'á»i gia Ầ'inh nên ngÆ°á»•i Viá»†t có khuynh hÆ°á»'ng coi viá»†c bá»£o tá»'n rá»†t gá»Şn vá»'i bá»£o thá»Ş. Sá»± bình phá»©m cẢfn cá»© trên hiá»†n tÆ°á»Şng hÆjng là phân tích rá»'t ráo và nghiêp túc bá»£n chá»†t khá phá»• biá»£n. Vì vá»-y, khi có hiá»†n tÆ°á»Şng há»™i nhá»-p quá nhanh hay trì trá»† trÆ°á»»c má»™t trào lÆ°u vẢfn hoá má»'i, thÆ°á»•ng bá»' chē trách má»™t cách Ầ'á»Şy cá»£m tính và chá»Ş quan bá»±ng nhá»'ng lá»•i phê phán, Ầ'á»i khái nhÆ° “Lai cẢfnng, má»†t gá»'c” hay “Chá»-m tiá»£n, lá»£c há»-u”! Hiá»†n trá»jng ná»Şy tá»± nó Ầ'ă nói lên Ầ'Æ°á»£c rá»±ng ngÆ°á»•i Viá»†t tá»± hào vá»'i vẢfn hóa truyá»•n thá»'ng cá»Şa mình và ít sá»m sàng Ầ'á»f thay Ầ'á»•i hay há»™i nhá»-p vẢfn hóa theo trào lÆ°u má»'i. Thái Ầ'á»™ khép kín vẢfn hóa trong khá»© có tác dá»¶ng vá»'«a tiêu cá»±c vá»'«a tích cá»±c. Tiêu cá»±c vì rá»†t dá»... dá»«n Ầ'á»£n thái Ầ'á»™ tá»± cô lá»-p vẢfn hóa. Tích cá»±c là có thá»f Ầ'Æ°Æjng Ầ'á»Şu Ầ'á»f tá»'n tá»j trÆ°á»»c sá»± chinh phá»¶c vẢ» bảo cá»Şa các lá»±c “Phát xít vẢfn hoá” hay “Sô Vành má»«u quá»c vẢfn hóa” nhÆ° sá»± Ầ'ô há»™ và âm mÆ° lá»† vẢfn hóa cá»Şa Tàu lá»«n Tây trong lá»'ch sá»- Viá»†t Nam thá»•i xa xÆ°a và cá»-n Ầ'á»i.

Tuy nhiên, thá»±c tiá»...n và kinh nghiá»†m cá»Şa khá»'i ngÆ°á»•i Viá»†t á»Ỗ nÆ°á»»c ngoài trong gá»Şn 30 nĂfm qua Ầ'ă chá»©ng minh rá»±ng, thái Ầ'á»™ “Ta không mê cá»Şa ngÆ°á»•i, ta không chē cá»Şa ta” là con Ầ'Æ°á»•ng trung Ầ'á»j thích há»Şp nhá»†t trong má»™t hoàn cá»£nh vẢfn hoá má»'i. Má»™t thái Ầ'á»™ tẢ»nh táo Ầ'á»f tiá»£p thu và há»•c há»•i nhá»'ng cái hay, cái Ầ'á»p cá»Şa vẢfn hóa ngÆ°á»•i và phát huy nhá»'ng cái tá»'t, cái khéo cá»Şa vẢfn hóa ta Ầ'ă mang lá»j nhá»'ng ká»£t quá»£ tích cá»±c nhá»†t cho cá nhân, gia Ầ'inh và xă há»™i.

VẢfn hóa cẢ»ng nhÆ° nhá»'ng dòng sông cá»© luân lÆ°u chá»£y mãi tá»« nguá»'n Ầ'á»£n biá»fn. Trong Ầ'á»j dÆ°Æjng vẢ cá»Şa nhân loá»j, có sá»± Ầ'óng góp cá»Şa nhá»'ng dòng sông vẢfn hóa Há»'ng Hà, Cá»-u Long, Há»±ng Hà, DÆ°Æjng Tá» Nile, Seine, Mississippi... và bao nhiêu suá»'i nguá»'n thá»Şm lá»ng khác. Con ngÆ°á»•i tá»± hào vì có vẢfn hóa và vẢfn hóa cẢ»ng phá»£i tá»± hào vì nó là sá»£n phá»©m cá»Şa con ngÆ°á»•i. Không ai có thá»f chá»'i bá»• sá»± hiá»†n há»'u cá»Şa vẢfn hóa vì ngay cá»£ sá»± chá»'i bá»• cẢ»ng là má»™t cách biá»fu hiá»†n thái Ầ'á»™ trong Ầ'á»•i sá»'ng và chính Ầ'á»•i sá»'ng Ầ'ó cẢ»ng vô hình chung là má»™t thành phá»Şn vẢfn hóa.

www.trankiemdoan.net

Nguá»'n: vannghesongcuulong.org